REFERAT FRA IDÉDAG PÅ FRAMBU 24. OKTOBER 2000:

HVORDAN GI MINORITETSFAMILIER MED FUNKSJONSHEMMEDE BARN TILBUD SOM MØTER DERES BEHOV FOR INFORMASJON

Program for dagen

09.30-09.45	*Velkomst og kort oppsummering av bakgrunn for og formål med idémøtet*
09.45-10.00	*Deltakerne presenterer kort sin organisasjon og/eller sier noe om hvilken rolle de har i forhold til målgruppen*
12.45-13.45	*Enkelte av deltakerne kommer med betraktninger om tiltak i henhold til problemstillingen*
11.30-12.00	*Spørsmål og diskusjon i plenum*
12.45-13.45	*Drøfting i grupper med prioritering av forslagene som har blitt presentert*
14.00-15.15	*Prioriterte forslag diskuteres i plenum. Videre arbeid i forhold til forslagene*

Kort presentasjon av deltakerne

- *Terje Binder* – sosiolog, konsulentselskap av samfunnsvitere som har hatt prosjekt om voksne innvandrere med funksjonshemning. Dette arbeidet har blant annet resultert i to rapporter.
- *Mai Cecilie Lossius* – rådgiver, Sosial- og helsedepartementet. Har blant annet ansvar for å følge opp den faglige biten av arbeidet Etat for rådssekretariater og enkelte helse- og sosialfaglige oppgaver m.v. gjør i forhold til små grupper, samt prosjekter om innvandrere med funksjonshemninger.
- *Sunil Loona* – psykolog, Senter for kompetanseutvikling i den flerkulturelle skolen. Arbeider med etterutdanning, dokumentasjon, nettverksbygging og oppfølging av læreplanverket. Har jobbet mye med barn med sammensatte lærevansker og minoritetsspørsmål.
- *Torunn Arntsen Sørheim* – sosialantropolog, Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin ved Universitetet i Oslo. Har jobbet 20 år innenfor helse og innvandrerspørsmål og får rundt 7 henvendelser i uka om dette temaet. Har bl.a. fulgt tidligere opphold for fremmedspråklige på Frambu og skrevet rapport om dette. Fokuserer mest på det overordnede og hva man gjør videre.
- *Marjolein Pijnenburg* – spesialpedagog, seksjon for funksjonshemmede i bydel 5.

- *Egil Ruud* – overlege, Frambu. Var faglig ansvarlig ved Frambuoppholdet for fremmedspråklige i 1999. Har tidligere jobbet mange år ved Hovseter kompetansesenter.
- *Sigrid Lindstøl* – Torshov kompetansesenter, som er en del av det statlige spesialpedagogiske støttesystemet (Statped). Har nasjonale oppgaver i forhold til fremmedspråklige elever.
- *John Holmes* – Torshov kompetansesenter
- *Grete Hummelvoll* – psykolog, Frambu. Arbeider blant annet med et prosjekt om formidling av diagnose ved funksjonshemning hos barn. Her vil ivaretakelsen av minoritetsgrupper bli vektlagt.
- *Wenche Laumann* – spesialpedagog, Frambu. Var med på opphold for fremmedspråklige i 1992, samt i planleggingen og forberedelsene av oppholdet i 1999.
- *Karin Evy Rønningen* – Undervisningsinspektør/rektorvikar, Frambu barnehage og skole
- *Berit Vegheim* – Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO). Er kriminolog. Har blant annet arbeidet med prosjekt om unge funksjonshemmede med innvandrerbakgrunn siden 1996.
- *Asmat Jabbeen* – Har jobbet på innvandrerkontoret på Manglerud. Arbeider nå i FFO, samt på helsestasjon hvor hun gir informasjon til fremmedspråklige.
- *Bano Shaukat Ali* – sykepleier, mor til funksjonshemmet barn. Var oppholdskontakt på oppholdet for fremmedspråklige i 1999.
- *Astrid M. Aasum* – spesialpedagog, Frambu. Var koordinator for oppholdet for fremmedspråklige i 1999 og har arbeidet mye med det planlagte oppholdet som måtte avlyses.
- *Ellen Skancke* – leder for helseavdelingen, Frambu. Har tidligere arbeidet ved Huseby kompetansesenter. Er opptatt av hvordan man best kan nå frem til minoritetsspråklige grupper.
- *Britta Nilsson* – direktør, Frambu. Tidligere direktør ved smågruppesenteret ved Rikshospitalet.
- *Mona K. Haug* – informasjonskonsulent, Frambu. Referent.

INTRODUKSJON TIL MØTET

ved Britta Nilsson

Bakgrunn for Frambus engasjement i denne saken: Frambu fikk i 1998 signaler fra Etat for rådssekretariater og enkelte helse- og sosialfaglige oppgaver m.v. om at de ønsket å arrangere opphold for familier med fremmedspråklige barn. Slike opphold er meget krevende, spesielt på grunn av behov for tolk og skolering av personalet på forhånd.

Første opphold for funksjonshemmede barn med fremmedspråklig bakgrunn ble avholdt høsten 1999. Torunn Arntsen Sørheim fulgte oppholdet og skrev rapport derfra. Rapporten skulle dannet grunnlag for et nytt opphold i høst. Dette oppholdet ble dessverre avlyst på grunn av liten respons.

Oppholdet i 1999 samlet 9 familier. Vi fikk bekreftet at den enkelte familie har et stort behov for å komme sammen med andre med samme språkbakgrunn. Mange trekker seg unna sosialt samvær med andre på grunn av skam. Kan man forvente åpenhet mot det norske samfunnet når de det gjelder ikke engang kan være åpne overfor familie og venner med samme kultur-bakgrunn?

Sosiale hjelpetiltak er forholdsvis ukjente. Mange har ikke tilsvarende rettigheter i de landene de kommer fra, og har derfor ingen forutsetninger for å gjette seg til hva man kan få hjelp til og ikke i Norge. Mange syntes derfor det var svært nyttig å få enkel og jordnær informasjon og møte forståelse for sine problemer.

Informasjonen som ble gitt på oppholdet dannet grunnlag for misforståelser og diskusjoner utover kveldene. Da var det en stor fordel at man kunne kontakte fagfolkene på Frambu med klargjøringsspørsmål dagen etterpå. På denne måten fikk man raskt ryddet opp i uklarheter.

Oppholdet avdekket også at det finnes en rekke tabuområder som enkelte av deltakerne hadde problemer med å høre om og uttrykte motstand mot å snakke om.

Når det gjelder oppholdet som var planlagt i høst, har Frambu drevet et aktivt forarbeid for å få tak i aktuelle familier. Vi har blant annet foretatt en ringerunde til alle landets habiliterings-tjenester med spørsmål om ønsker og behov til slike opphold. Ringerunden avdekket at habili-teringstjenestene blant annet ønsker å få informasjon om ”hvordan gi informasjon til fremmedspråklige”.

Flere av familiene som var her i fjor, ville gjerne komme tilbake på opphold i år også.

Etter forlenget søknadsfrist og aktiv kontakt pr brev og telefon, så vi oss likevel nødt til å avlyse oppholdet når det viste seg at vi kun hadde fått inn to aktuelle søknader. Vi prøver nå å gå igjennom hva som gikk galt og dra læredom av dette.

HVORDAN KAN FRAMBU BRUKES?

ved Egil Ruud

Frambu gir

- unikt *fellesskap* – et møtested der familiene kan komme sammen og føle et spesielt fellesskap (vanligvis har oppholdene to ukers varighet)
- *kunnskap* – informasjon gir styrke til familiene slik at de får en bedre hverdag og står på for egne krav. I løpet av oppholdet prøver vi å gi deltakerne informasjon om hva det norske helsevesen er og hvordan det fungerer (med basis og tankegang i helsevesenet). Vi synes det er viktig at den som gir slik informasjon har innsikt i andre deler av helsevesenets tenkemåte og prøver å gi en balansert og realistisk fremstilling.
- *møteplass* – i tillegg til at familier kan møte familier, er Frambu også møteplass for fag-personer fra ulike deler av hjelpeapparatet. På en rekke opphold arrangerer vi derfor felles fagdager for deltakere, representanter fra nærmiljøet og fagpersoner rundt deltakerne eller andre med aktuell problemstilling.

Det har vist seg at dette konseptet ikke når fram til potensielle brukere til tross for at det har kommet positive tilbakemeldinger fra de som har deltatt tidligere. Vi bør derfor drøfte andre tilnærminger.

Hva kan vi bidra med?

- ”Hotellfunksjon”: Frambu kan stille sine lokaler og en del av sitt personell til rådighet, slik at andre instanser kan arrangere opphold her. Vi kan ta imot opptil to parallelle opphold med en øvre grense på 10-12 familier pr opphold av gangen.
- Én diagnose – ett senter: Hvert av smågruppesentrene har ansvar for hver enkelt med bestemte diagnoser. Dette ansvaret innebærer både opphold og fagseminarer på Frambu og utreiser til hjemstedet. Fagpersoner fra Frambu kan ved utreiser treffe familiene hjemme og/eller ha møter med fagfolkene i nærmiljøet. Dette tilbudet gjelder kun personer som faller innunder Frambus diagnoser.
- Erfaringsutveksling: Frambu kan være med på å lage et konsept for fylkeskommunene. Med bakgrunn i våre erfaringer, kan vi gi nyttige innspill når det gjelder hva som er viktig å ta med og hvem som bør involveres hvor i prosessen. Det er også mulig å samle to eller tre familier lokalt eller regionalt. I slike utreisesammenhenger, er det også viktig å få med det lokale hjelpeapparatet rundt familiene.
- Informasjon: Frambu sender ut mye informasjon om hva som er viktig å følge opp, men det ser ut til at dette i liten grad blir fulgt opp lokalt.

ULIK FORSTÅELSE AV BEGREPER M.M.

ved Sunil Loona

Er opptatt av historie, og tror den kan bidra til å forstå problemene våre bedre. (Viste blant annet til en undersøkelse fra 1910 ved Torshov spesialskole. Den gang kaltes barna åndssvake. Årsakene til betegnelsen var mange og mer eller mindre velbegrunnede, som at barna hadde hatt bronkitt, eller at man kjente til alkoholmisbruk, selvmord eller åndssvakhet i familien.)

Tror mange av problemene vi opplever i forholdet mellom det norske samfunnet og fremmedspråklige innbyggere er mer et spørsmål om begrepsforståelse og oppfattelse av sammenhenger enn kulturelle forskjeller i tenkemåte. Det menneskelige samfunnet bygger på historisk kunnskap. Man må ta utgangspunkt i begreper og årsakssammenhenger. Uten kunnskap om dette, vil man trolig ikke imøtekomme behovene hos personene man prøver å arbeide for. Innenfor begrepsforskning snakker vi om to måter å oppfatte sammenhenger – den ene er gjennom sanseerfaringer/persepsjon, den andre gjennom teoretisk tenking. Sistnevnte kan være vanskelig å formidle til foreldre som kanskje har minimalt med utdanning. Loona anbefaler derfor å ta utgangspunkt i foreldrenes erfaringer og opplevelser og bygge opp mot teorier (for eksempel om diagnoser).

Viser overhead med skolestyrer Lauritz Sølvbergs uttalelser om ”tilværelsens stebarn” (1939). Ønsker vi å lette foreldrenes ”tåkeslør” i dag, lette deres vilkår for forståelse og deltakelse? Sammenligner med Sveriges debatt og lov om forbud mot å slå barn. Det avgjørende var ikke *at* loven kom, men at det ble voldsom offentlig debatt om saken. På grunn av den fikk mange informasjon, ble engasjert og tok stilling i saken.

Erfaring viser at det finnes en viss motstand i de fleste instanser så snart det blir snakk om fremmedspråklige. Tenker seg modell der en nasjonal enhet har en egen liten enhet i seg som bare skal ta seg av fremmedspråklige. Enheten bør ha som oppgave å mobilisere familienes egne ressurser, samt drive nettverksbygging og knytte sammen grupper og lokale enheter som jobber med spørsmålene. På denne måten kan man øke engasjementet og kunnskapen. Dette arbeidet må ikke bli avhengig av enkelte ildsjeler, men må tillegges bestemte instanser, slik at ikke alt smuldrer opp når nøkkelpersonene forsvinner. Det må tenkes helhetlig og arbeides på tvers, også på høyt plan (blant annet i departementene).

BEHOV FOR NASJONAL SATSNING

ved Torunn Arntsen Sørheim

Følgende notat ble delt ut til deltakerne:

Hvordan gi etniske minoritetsfamilier med funksjonshemmede barn ett eller flere tilbud som møter deres behov for informasjon?

Innledning

Jeg har tidligere gjennom rapporten om informasjonsoppholdet på Frambu fra 1999 synliggjort erfaringer som kan si noe om *behovet* for at norske institusjoner bygger opp kompetanse med den hensikt å kunne gi et tilbud til familier med behov for tilrettelegging av språklig, kulturell og innholdsmessig art.

I Stortingsmelding om innvandring og det flerkulturelle Norge anbefales det at *"kurs for innvandrerfamilier med funksjonshemmede barn ved Frambu bør fortsette"*. (St. meld. nr. 17 1996-97: 80). I Stortingsmelding om handlingsplan for funksjonshemmede gås det inn for at Frambu i 1999 skal gjennomføre et informasjonsopphold for innvandrerfamilier (St. meld. nr. 8 1998-99: 23). Dette var et flott utgangspunkt, men jeg har lenge etterlyst konkret handling og foreslått både lokale og nasjonale tiltak uten særlig hell.

Bakgrunnen for at Frambu arrangerte informasjonsopphold for "fremmedspråklige" familier med funksjonshemmede barn i november 1999, var at Sosial- og helsedepartementet ved Etat for rådssekretariater m.m. ba Frambu om å gjennomføre et slikt opphold. Dette var en erkjennelse av at det lokalt tjenesteapparatet kan komme til kort i forhold til etniske minoritetsfamilier med funksjonshemmede familiemedlemmer med *særskilte* behov, og at det *er* behov for et *sentralisert og spesialisert* tilbud til disse gruppene.

Imidlertid mener jeg at det er på tide at kommunale og fylkeskommunale tiltak og tjenesteytere og nasjonale kompetansesentre og institusjoner begynner å samarbeide om denne gruppens særskilte behov. Et samarbeid vil innebære en ansvarliggjøring av et svært forsømt felt.

Fordi kompetansesentrene konsentrerer seg om diagnoser og avgrensede områder, bør en både fokusere på hva de enkelter kompetansesentrene bør tilrettelegge i sitt arbeid overfor denne gruppen (det vil si integrerte og spesialiserte tiltak i forhold til enkeltdiagnosegrupper) og hvilke generelle områder for barn, unge og voksne med funksjonshemning som finnes og som med fordel kan fokusere på generelle problemstillinger i forhold til funksjonshemmedes situasjon (a la Frambu-opphold i 1999 for familier med utviklingshemmede barn).

Behovet for tilrettelagte tilbud

Mange flere enn de få som allerede har fått et tilrettelagt tilbud slik som på Frambu, har behov for tilrettelegging som gjør tjenestene tilgjengelige. Å gi etniske minoriteter *like muligheter* innebærer å gjøre ting *ulikt*. Det betyr at enkelte tiltak må tilpasses slik at de blir tilgjengelige for alle uavhengig av den enkeltes forutsetninger. En språklig tilrettelegging gjennom økt bruk av tolk, er nødvendig, men ikke nok. Når en ikke behersker et språk, er det sannsynlig at en heller ikke behersker andre viktige sider ved samfunnet og en samfunnsmessig deltakelse. Derfor blir også noen av familiene "informasjonshemmet" i forhold til den læringsprosessen de burde vært en del av, og også begrenset i forhold til sine mulighet til samhandling med andre. Marginalisering er i så måte et betegnende begrep på denne type situasjon.

Det er et stort behov for møteplasser som kan være med å gi grobunn for nye sosiale nettverk; dvs. arenaer der også etniske minoriteter uten en god kompetanse i norsk språk og samfunnsforhold har tilgang. Både det offentlige og funksjonshemmedes brukerorganisasjoner har i så måte et ansvar. Og det er ikke bare det offentlige som må tilrettelegge. For at organisasjonene skal bli tilgjengelige, må også de belage seg på tilrettelegging. Men økt tilgjengelighet til organisasjonsdeltakelse for etniske minoriteter vil kunne medføre endring i organisasjonene og deres arbeid (både rent praktisk og f.eks. i forhold til verdier og oppfatninger om hva som er viktige oppgaver). Samtidig er det en utfordring både for tjenesteapparatet og for organisasjonene å se mennesker i et (utvidet) *familieperspektiv* og ikke bare som individer.

I de årene som har gått siden Frambu gjennomførte de første oppholdene i 1986 og 1992 har positive ting skjedd generelt i forhold til å sette innvandrernes behov på dagsorden. Men dessverre har fortsatt familier med spesielle behov for tilrettelegging for å kunne nyttiggjøre seg informasjonen, de samme problemene som tidligere. På den ene siden dreier dette seg faktisk om at myndighetene og tjenesteytere mener at minoriteter ikke skal få egne tilbud fordi det da vil kunne oppfattes som en forfordeling eller prioritering. Tiltak for innvandrere skal i så måte integreres i ordinær virksomhet. Det ordinære tjenesteapparatet som yter tjenester overfor funksjonshemmede bør derfor utvikle tilbud som gjelder alle grupper av befolkningen – både integrerte og særskilte tilbud – på alle nivåer, det vil si lokalt, på fylkesnivå og nasjonalt.

På den annen side dreier det seg om behov i en usynlig del av befolkningen som selv *ikke* er i stand til å fremme sine interesser. Derfor trenger denne type ”ressurssvake” familier at noen synliggjør deres behov og praktisk tilrettelegger for et likeverdig tilbud i forhold andre med funksjonshemmede familiemedlemmer.

Hva tilbudet bør inneholde

- Familier med funksjonshemmede familiemedlemmer trenger kunnskap i et livsløpsperspektiv. Det handler hele tiden om en prosess der fortid, nåtid og fremtid henger sammen i kortsiktige og langsiktige tiltak.
- Familiene trenger kunnskap om rettigheter og muligheter, og hvordan mulighetene kan utprøves. Når innvandrere prøver ut sine rettigheter møtes de gjerne med at innvandrere er ”kravstore” eller at ” du må da forstå at norske heller ikke får”. Norske i samme situasjon er derimot ressurssterke mennesker som står på for sin rett.
- De trenger kunnskap om sammenhenger i forhold til rettigheter, muligheter og plikter og kunnskap om det svært spesialiserte og kompliserte hjelpeapparatet. For å kunne velge, må en ha kunnskap som gjør den enkelte familie i stand til å se konsekvenser av de valgmuligheter som foreligger. De trenger rett og slett kunnskap som gjør dem i stand til å ta egne valg, og som gjør dem i stand til å be om hjelp der de ikke kan ta et slikt ansvar alene.
- Familier trenger basiskunnskaper om en rekke områder det blir tatt for gitt at de allerede kjenner og forstår. Oppholdet i 1999 var blant annet en smakebit på denne type basiskunnskap som familiene var umettelige i forhold til. Noe av familienes sårbarhet ligger nettopp der – i *avhengigheten* til andre mennesker.
- Mye av den informasjonen og kunnskapen som blir formidlet ved kommunale og fylkeskommunale tiltak, blir formidlet enkeltvis overfor familier eller familiemedlemmer. Gjennom det å lage langsiktige planer for formidling til hele familien og til flere enn én familie, vil en også kunne oppnå at det utvikler seg en dialog mellom deltakerne. En god dialog er en nødvendig forutsetning for en kunnskapsprosess. Når vi f.eks. vet at få innvandrere møter på ordinære temainformasjoner til foreldre i regi av f.eks. habiliteringstjenestene, eller på tegnkurs for pårørende til hørselshemmede, må en se seg om etter andre måter å nå disse familiene (det vil si spesielt tilrettelagte tilbud).
- -

- Ved tiltak som har som målsetning å øke familienes kunnskapsnivå gjennom informasjon, trengs systematisk bruk av gode tolker, men dette er ikke nok.
- De kulturelle aspektene har også betydning for de sosiale prosessene. Informasjonstiltak må ha som mål å stimulere til en *læringsprosess* for familien gjennom å skape gode betingelser for læring.
- Det er imidlertid ikke bare familiene som trenger informasjon og økt kunnskap, men også fagmiljøene. Det er derfor nødvendig å se familienes og fagmiljøenes læringsprosess som *gjensidige prosesser* som skal stimulere til å styrke samhandlingen mellom dem, og samtidig styrke familienes samhandling med storsamfunnet for øvrig.

Veien videre

I diskusjonene om veien videre er det nødvendig å ta opp hvem som skal ha ansvar for å gi et tilpasset tilbud til etniske minoriteter med behov for dette, og hvordan tilbudet/ene bør være. I denne sammenhengen er det klart at "Frambu-modellen" er et godt tilbud som bør videreføres, men som også kan videreføres som deler eller som idégrunnlag for andre tiltak.

Det er imidlertid ikke gitt at det er Frambu som er det kompetansesentrene som nødvendigvis bør videreføre et slikt spesialisert tilbud, selv om jeg mener at forutsetningene ligger til rette for nettopp dette. At Frambu på bakgrunn av sin brede og sammensatte faglige kompetanse i forhold til funksjonshemmede er egnet til å videreutvikle tilbudet til også å omfatte språklige minoriteter, er det ikke tvil om.

Imidlertid vil det være vesentlig å organisere et slikt tilbud på en måte som gjør at tilbudet ikke er avhengig av enkeltpersoners personlige engasjement, slik vi ser at det er i andre institusjoner/etater og kommuner. (Når den engasjerte fagpersonen bytter jobb, faller nemlig kompetansen bort!)

Sentrale spørsmål er:

- Er det andre kompetansesentre som er *enda bedre* egnet til denne utfordringen enn Frambu? I så fall, hvilke?[1]
- Hvilke muligheter finnes i forhold til å utvikle et eget kompetansesenter i forhold til etniske minoriteter med funksjonshemning?

Slik jeg ser det må basisen for et tilbud overfor minoriteter være forankret i en bred tverrfaglig kompetanse i forhold til funksjonshemmede. Tilleggskompetansen blir i så fall å skoleres i forhold til det minoritetsspørsmål der kulturelle perspektiver, kommunikasjon, migrasjonsprosess og minoritetsaktuelle spørsmål bør stå sentralt. Dette handler kort sagt om bli i stand til å sette aktuelle temaer inn i en annen kontekst. Men mange av de utfordringene innvandrerne har, kan også nasjonale minoriteter som samer og sigøynere oppleve. I en diskusjon rundt tilbudet til språklige minoriteter, bør derfor også våre nasjonale minoriteter inkluderes.

I forhold til en videreføring av "Frambu-modellen" eller annen oppfølging av tiltak overfor språklige minoriteter, er det tre nivåer som bør ansvarliggjøres:

1. *Nasjonalt nivå*
2. *Fylkeskommunalt nivå (Habiliteringsteamene)*
3. *Kommunalt nivå (Lokalt tjenesteapparat)*

Oppsummering

- Nasjonalt kompetansesenter for etniske minoriteter knyttet til allerede eksisterende kompetansesenter/institusjon – eller eget senter.

- Andre kompetansesentra bør lage felles strategier og bygge opp kompetanse i forhold til sine områder slik at de kan gi tilrettelagte tilbud
- De fylkeskommunale Habiliteringsteamene bør også tilrettelegge sine tilbud eventuelt inngå regionale samarbeid

Ansvarlige myndigheter bør også inkludere flere departementer, Statens helsetilsyn, fylkeskommunene, Senter mot etnisk diskriminering og den nye kompetanseenheten for somatisk og psykisk helse og omsorg blant personer med innvandrerbakgrunn i den videre diskusjonen. (Ansvarlig: Psykiatriavdelingen i Sosialdepartementet)

Torunn Arntsen Sørheim
Seksjon for medisinsk antropologi
P.b.1130 Blindern
0318 Oslo
(t.a.sorheim@samfunnsmed.uio.no)

Torunn Arntsen Sørheim trodde at man kunne fått større respons før høsten Frambuopphold dersom man hadde henvendt seg til alle landets helsesøstre.

Mener at det nå haster med å bygge opp kompetanse på området. Det burde allerede vært mer fokusert på. Tror Frambu egner seg til å gi et tilbud til denne gruppa og at det er et godt formål å skape nettverk mellom familier, mellom fagpersoner og mellom familier og fagpersoner. Kan Frambu gå videre med dette?

Det er behov for et *nasjonalt ansvar* på området. Både fagfolks kompetanseoppbygging og familienes kompetanseoppbygging er prosesser som tar tid og bør gå hånd i hånd. Dette krever ansvarliggjøring nasjonalt og regionalt. Arntsen Sørheim er lite imponert av dagens modell der kompetansen ofte knytter seg til noen få, spesielt interesserte. Dette systemet er svært sårbart dersom nøkkelpersonen slutter eller flytter.

En rekke kompetansesentre gir tilbud til *sine* målgrupper. Kanskje bør disse samarbeide for å finne ut hvordan de best kan ivareta familienes *samlede* interesser. Mange har for eksempel et stort behov for informasjon om rettigheter og hjelpeapparatets struktur og funksjon.

Er andre kompetansesentre bedre egnet til å ha kompetanseoppgaver overfor gruppa? I så fall hvilke og hvordan? Det er for øvrig viktig å ikke bare fokusere på familier med barn, men også på familier med ungdom og voksne med funksjonshemninger.

Flere departementer og andre statlige og fylkeskommunale instanser må også delta i arbeidet. For eksempel Statens helsetilsyn og Senter mot etnisk diskriminering. Det er sikkert mange andre som bør være med i vurderingen.

Å gi denne gruppa like muligheter som resten av befolkningen, handler om å gjøre ting ulikt. Den diagnosespesifikke informasjonen er viktig, men det er også en del generelle ting som må løftes opp. Kanskje må dette til og med prioriteres opp og ligge til grunn *før* man kan gå videre til mer diagnoserettet informasjon. For å øke kunnskapen og informasjonsflyten, må man først gi folk mulighet til å komme i dialog. Vi bør i større grad fokusere på ”informasjonshemning” enn på funksjonshemning.

TORSHOV KOMPETANSESENTER

ved Sigrid Lindstøl og John Holmes

Litt historikk om senteret, som har vært gjennom mange omstillinger. Fokus for arbeidet i det statlige spesialpedagogiske støtteapparatet har dreid fra individfokus til systemfokus. Dette innebærer nye målgrupper, som igjen krever nye måter å nå målgruppene på. I forbindelse med dreiningen av profil, er det opprettet nye landsdekkende avdelinger. Hovedmålene er kompetanseinnhenting, -formidling og -spredning. Å formidle kompetanse er veldig viktig, både på kommunalt og fylkeskommunalt nivå, til flest mulig instanser og tjenester.

Hvordan kan dette best gjøres? Hvilke arbeidsmåter og metoder for å heve kompetanse bør vi velge? Skiller mellom kursing og økning av formelle kunnskaper. Kompetanseheving nedover i systemet med fokus på prosessen og hvordan vi samhandler med disse familiene. Nyttig å få i gang dialog. Dette kan være vanskelig dersom man ikke har et likeverdsperspektiv.

Mer konkret: det foregår prosjekt med utprøving av modeller med nettverkstenking. Dette er ikke evaluert ennå, men det er utvilsomt viktig å ta i bruk kommunikasjonsteknikker for å få til funksjonelle nettverk lenger og lenger ned i systemet. Målet er å få til selvgående nettverk (dette er sikkert lettere sagt enn gjort, men målet må være at systemene skal overleve og leve videre selv om Torshov eller andre trekker seg ut). Kommunikasjonsverktøyene er viktige i dette arbeidet, og deltakerne bør fokusere på mestringsperspektivet for å komme i en genuin dialog.

Torshov kompetansesenter har ansvar for alle diagnosegrupper. De nasjonale utviklingsoppgavene er en klar dreining vekk fra direkte kontakt med barna og familien mot økt fokus på dem som sitter i direkte kontakt med barna og familien. Her blir kompetansesamling, kompetansespredning og opplæring hovedmidlene. Vårt mandat er å formidle kunnskap.

Frambu inviterer som regel folk til å komme til Frambu. Men mye av informasjonen som skal formidles, formidles kanskje best i hjemmet. Det kan være enklere å få til kommunikasjon i kjente og trygge rammer. Kanskje bør man derfor i større grad forflytte seg til dit personene og familien befinner seg.

Minoritetsspråklige personer får fremdeles råd om å snakke mest mulig norsk. Dette er det ikke noe belegg for i forskningen.

Kanskje vil det være en fordel å gå mer via helsestasjonene. Det tenker Torshov kompetansesenter på, og planlegger å lage en informasjonsbrosjyre på forskjellige språk. Denne kommer trolig i løpet av neste år.

FFO

v/Asmat Jabbeen og Berit Vegheim

Asmat Jabbeen kommenterte først fjorårets opphold for funksjonshemmede med fremmedspråklig bakgrunn. Hun mente det var viktig å gjenta informasjonen på forskjellige måter. Etter forelesningene kom foreldrene ofte tilbake med mange spørsmål.

Mange i hjelpeapparatet leverer fra seg informasjon skriftlig. Når det gis slik informasjon, har sjelden fagfolkene ute (blant annet på helsestasjonene) tid og kapasitet til å gå gjennom papirene og svare på eventuelle spørsmål familiene har i forhold til informasjonen i dem.

Mange familier med fremmedspråklig bakgrunn har problemer med å finne frem til de ulike offentlige kontorene. Dette kan skyldes både lite kjennskap til strukturen i hjelpeapparatet og manglende lokalkjennskap i regionen de bor. Mange trenger derfor mer tid og individuell kontakt og oppfølging, samt bedre informasjon om rettigheter og plikter. Slik systemet er i dag, er det tilfeldig hvordan man får informasjon og hvor mye hjelp man får.

Berit Vegheim har i forbindelse med prosjektet hun arbeider med oppdaget at det er store samarbeidsproblemer mellom nordmenn og minoritetsgrupper. Fremmedspråklige møter generelt mye inngrodd skepsis blant fagfolkene og i fagmiljøene. Mange ser på de frivillige organisasjonene som grupper som bare er ute etter å kapre flere medlemmer for å få større tilskudd.

Prosjektet Vegheim arbeider med ønsker å synliggjøre unge funksjonshemmede med innvandrerbakgrunn og tydeliggjøre hvilke rettigheter og muligheter funksjonshemmede har i det norske samfunnet. Kulturell bakgrunn og språkproblemer kan gjøre det vanskeligere for mange å finne informasjon om aktuelle systemer og rettigheter. Mange av de fremmedspråklige i Norge kommer dessuten fra statsforfatninger der staten griper lite inn i livet, og de gangene den gjør det, er det ofte negativt ladet. Det er derfor naturlig at mange er skeptiske mot offentlig inngripen i livet sitt. Vi må derfor sette inn ressurser på å forklare hvorfor den norske staten fungerer som den gjør.

Vegheim synes vanlig tolking er en lite gunstig form for kommunikasjon. Vi bør heller ta i bruk tolker som kan gi informasjon *i tillegg til* det som faktisk blir sagt, tolker som kan oversette tenkemåte og sammenheng i stedet for rent ord for ord. Trolig passer dette dårlig inn i de modellene og systemene vi har, så det kan kreve både tid og ressurser å få til en slik løsning.
Det oppleves som vanskelig å finne noen å samarbeide med og dele erfaringer med. Vegheim mener vi må bli flinkere til å huske på den ressursen andre- og tredjegenerasjons innvandrere er i denne sammenheng.

Det er også viktig at personene får møte *hverandre*. Det får de ikke dersom Frambu eller andre prioriterer hjemmebesøk i stedet for fellessamlinger.

Bano S. Ali:
Det er viktig å skille mellom familier som kan forstå og snakke norsk og familier som har behov for tolk for å forstå, klargjøre begreper og motivere.

VANLIGE PROBLEMOMRÅDER

v/Terje Binder

Har drevet med utredningsarbeid i forbindelse med planer og meldinger og deltatt i ulike prosjekter. Viser til rapport om voksne innvandrere med funksjonshemninger.

Hvilke problemer finner man rundt omkring i Norge? Hvordan oppfører en person i Norge i dag seg når han eller hun trenger opplysning om problemer man har? Her kommer nettverk inn. Mange spør nok familie og venner først. Deretter vurderer man deres svar og forslag, før man kanskje oppsøker lege eller annen fagperson. Mange innvandrere mangler derimot det nære nettverket man kan rådføre seg med. Kanskje bør vi bygge opp alternative nettverk som kan gi slike råd?

Fortalte litt om rapporten ”Verken eller, både og” som kommer gjennom departementet snart (med engelsk sammendrag): På en rekke områder i livet er minoritetsspråklige vanskeligere stilt enn andre. Mange blir funksjonshemmet på flere områder og har problemer som skyldes at de er *både* innvandrere, minoritetsspråklige *og* funksjonshemmede. En del lever under vanskeligere boforhold enn andre, ofte også vanskeligere enn det norske funksjonshemmede har. Dette fører til at man sliter ekstra med tilgjengelighet og belastningslidelser. Mange ber sjelden om hjelp. Ofte skyldes dette at man ikke kjenner til for eksempel hjelpemiddelsentralene og deres tilbud. Mange, særlig kvinner, føler seg ensomme. Dette henger blant annet sammen med transportproblemer og mangel på informasjon om de transportmulighetene som finnes i Norge. Språklige problemer gjør det vanskelig for mange å forstå informasjonen man får. Mange av stedene der informasjon eller undervisning blir gitt er dessuten vanskelig tilgjengelige for en del funksjonshemmede. Manglende nettverk og kunnskap for å finne og besvare annonser, fører til at mange har problemer med å finne en plass i arbeidslivet. En del har generelt dårlig helse. Mange opplever hjelpeinstansene som veldig upersonlige og byråkratiske, og at de ofte benytter enveis dialog. Mange føler seg som kasteballer som må bruke sine reduserte krefter på å finne ut mye selv.

Tanker fremover:
Det man diskuterer i forbindelse med familier med funksjonshemmede barn, passer ofte også for voksne innvandrere med funksjonshemming. Man må i større grad tenke på alle grupper funksjonshemmede innvandrere, ikke bare barn og unge.

SPØRSMÅL OG DISKUSJON

(Debatten gikk frem og tilbake og hoppet frem og tilbake mellom ulike tema. For enkelhets skyld har jeg valgt å samle den enkelte møtedeltakerens innspill i ett eller to avsnitt. Utsagn som virker som de henger i løse luften, er derfor oftest svar på andre deltakeres innledninger eller innspill.)

Mai Cecilie Lossius:
Slik politikken vår er, skal vi prioritere å bygge opp kompetanse der folk bor. Det jobber man med innenfor de ulike sektorene. En rekke tiltak er iverksatt for å møte de problemene innvandrere og også funksjonshemmede innvandrere har. Det gjenstår selvfølgelig mye, men det er faktisk også gjort mye de siste årene.

Ønsker å snakke litt generelt om hvordan vi kan bedre tilbudet. Helsestasjonen er en veldig viktig instans, og skal være en ressurs i nærmiljøet. Men helsestasjonen fungerer ikke alltid bra nok slik den er i dag. Dette skyldes blant annet mangel på kompetente fagfolk. Det er viktig å ta i bruk alternative muligheter for kommunikasjon (blant annet internett). Vi må også være oppmerksom på at en del behov ikke kan dekkes i nærmiljøet (for eksempel kontakt med annen familie med samme kulturelle bakgrunn og et medlem med samme funksjonshemning).

Kompetansesentrene skal være kompetansegivende og supplere og støtte det ordinære hjelpeapparatet og fagfolkene som arbeider der. Lossius ser likevel ikke bort fra at det kan være behov for å bygge opp spesiell kompetanse på denne problematikken på ett sted, men at dette fremdeles må være et supplement til det som skjer regionalt og lokalt (som for eksempel autismenettverk).

Torunn Arntsen Sørheim:
Har vært med på nedleggelse av to kontorer for gruppa vi snakker om. Ser at det var behov for endringer i tilbudet, men dette har ikke blitt godt nok tatt hensyn til i de nye modellene. Tilbudet til dem som ble rammet, har derfor blitt dårligere. Minner om at vi ikke må glemme grupper som for eksempel samer og sigøynere når vi snakker om minoritetsspråklige grupper.

Vi kjenner til motstand i hjelpeapparatet – ”propper” i systemet som ikke orker å ha mer ansvar. De opplever det som vanskelig å bli pålagt stadig flere oppgaver når de allerede har stort arbeidspress og ansvar og mange utfordringer.

Det er behov for deltakelse og dialog
- mellom familier
- mellom fagfolk (tverrfaglig)
- mellom familier og fagfolk
- i forhold til organisasjoner (og familier og fagfolk)

(Minner om at det i utvekslingen av kunnskap og erfaring ofte ligger en utfordring til endring.)

Mener at hjemmebesøk er viktige, men at det må bli tydeligere for familiene hva de forskjellige fagpersonene gjør og hvorfor de er kommet.

Mener at tolker ikke nødvendigvis trenger å tolke slavisk ord for ord. Det må være rom for forklaringer der tolken ser behov for dette. De som bruker tolken må kunne avtale hvordan tolken skal brukes i den enkelte sammenheng.

Sigrid Lindstøl:
Torshov kompetansesenter har et oppegående nettverk overfor den samiske befolkningen. Understreker at et godt tilbud handler om både hjemmebesøk og noe mer. Men nettverk og kontakt med nærmiljøet har forandret seg. Vi bruker heller internett enn å gå til naboen og spørre om råd. Mange stenger seg inne når de får et medlem med funksjonshemning. Derfor må vi prøve å lage gode møtesteder og faste nettverk.

Sunil Loona:
Synes det er leit at kurs som dette blir avlyst. Mener at det pr i dag ikke finnes andre instanser enn Frambu som kan ta på seg oppgaven med å gi et helhetlig tilbud til denne gruppen. Andre kompetansesentra har færre faggrupper og snevrere arbeidsområde.

Når det gjelder selve informasjonsformidlingen, er kultur er en vesentlig referanseramme. Den *må* dekkes. Man er nødt til å ha en kjent referanseramme i formidlingen av kunnskap og tanker.

Marjolein Pijnenburg:
Som innvandrere har man i alle fall én ting felles – å lære å forstå hvordan det norske systemet fungerer.

Når det gjelder den helsemessige delen: Mange fagpersoner har god kunnskap om den delen av hjelpeapparatet de jobber i, men mindre kunnskap om andre nivåer og linjer. Når fagpersonene mangler kunnskap om systemene, blir det fort vanskelig for foreldre å forstå informasjonen de får.

Vi har gode erfaringer med å bruke norske familier (gjerne litt opp i årene) som støttegruppe for fremmedspråklige.

Britta Nilsson:
Alle i ”våre” grupper får tilbud, uavhengig av bakgrunn, språk og lignende. Det finnes i tillegg andre enheter som jobber mer direkte rettet mot innvandrergrupper og dermed har et annet eller bedre nettverk med målgruppen. Kanskje er det mer naturlig at slike enheter arrangerer noe –eventuelt ved bruk av våre fasiliteter og deler av fagpersonalet her for å nå flere og mer målrettet. Hvordan kan vi trekke på hverandres sterke sider?

Berit Vegheim:
Det er lett å skylde på ”kulturbakgrunn” når man ikke vil definere hva som er vanskelig. Man bør heller bruke tid og krefter på å klargjøre hva som er problematisk og hvordan man kan tilnærme seg dette best mulig. Vi må forklare oss skikkelig for dem det gjelder. Min erfaring er at fagmiljøene møter familiene med tolker som oversetter det som blir sagt ord for ord. Vi legger i liten grad vekt på hvilken forståelse og tillit vi må ha på plass *før* vi kan få til god kommunikasjon. Uten en slik forståelse, blir det vanskelig å formidle viktig informasjon. Vi bør bli mer oppmerksom på at det nå finnes mange personer med to-kulturell bakgrunn som kunne gjøre en viktig innsats når det gjelder akkurat dette.

Bano S. Ali:
Tok tidligere tolkeoppdrag, men sluttet fordi hun ikke orket å oversette ordrett når hun så at det var behov for andre ting i tillegg eller i stedet for. Svarer nå på spørsmål om mange og ulike problemer folk har og er opptatt av å finne frem til tiltak som også ivaretar analfabeter.

Ali ga en rekke eksempler på hva mangel på grunnleggende informasjon kan føre til, bl.a.:

- Mange fremmedspråklige er redd for barnevernet når det blir snakk om at noen skal komme hjem til dem for å snakke med dem.
- Når noe kalles ”kurs”, tror mange at man må ta en prøve eller eksamen etterpå.
- En del av informasjonen som lages, skremmer folk. Mange er ikke vant til skriftlig informasjon, bare telefoner og direkte kontakt. Noen synes derfor også det er skummelt med folk som tar notater av det de sier.
- Enkelte får negative følelser når andre har nøkler synlig (kan f. eks. forbindes med fengsel).

Sigrid Lindstøl:
Mye av informasjonen som gis, er konsentrert om kunnskap om rettigheter. Av og til er det behov for at foreldre skal lære seg noe nytt for at barnet eller ungdommen skal få det bedre. Dette kan være vanskelig å formidle når man ikke har felles språk eller man har forskjellige tanker om oppdragelse og lignende. Disse møtene har vært ganske vanskelige.

Mai Cecilie Lossius:
Departementet arbeider nå med brosjyrer om rettigheter for funksjonshemmede på forskjellige språk. (Disse er utgitt når dette referatet kommer ut.)

Torunn Arntsen Sørheim:
En forsker kan få andre til å gjøre noe som resultat av undersøkelser. Arntsen Sørheim har selv foreslått mye og fått lite respons. Hun håper derfor at noen snart tar initiativ og bruker den kunnskapen som finnes på området.

Mener at bruk av tolk er et viktig hjelpemiddel, men at det må være fagfolkenes ansvar å bruke tolkene på en konstruktiv måte.

Astrid M. Aasum:
Minner om at vi må bli flinkere til å være resultatorienterte i stedet for problemorienterte.

Ellen Skancke:
Understreket at dette *ikke* var en dugnad om hvordan Frambu skal forvalte denne oppgaven, men om hva som trengs, hvor hovedansvaret skal ligge og hvordan hver enkelt kan bidra mest mulig fra sitt ståsted.

GRUPPEARBEID

Gruppe 1
v/Britta Nilsson

Slik det er i dag, er det behov for ett sted som samler kunnskaper og erfaringer som finnes. Hvor henvender man seg?

Det er behov for en nasjonal enhet (en motor), som er pålagt nasjonale oppgaver og ligger i linje. Enheten bør integrere medisin, pedagogikk, psykologi, arbeid, trygd/sosiale støtteordninger, hjelpemidler, tilpasset tolking osv., samt utarbeide brosjyremateriell. Den tenkte enheten bør samle, utvikle og spre kompetanse på feltet og ha ansvar for å inspirere, provosere, dytte på kommunene og lære opp fagfolk, slik at disse kan gi tilbud til familier og enkeltpersoner ute i lokalmiljøet.

Kanskje kan det arrangeres et seminar for inviterte representanter og fagpersoner som allerede har en spesiell interesse eller ansvar i forhold til temaet. Målsetningen må være å utarbeide et konkret nasjonalt tiltak med ansvar for at problemstillingen blir ivaretatt.

Gruppe 2
v/Karin Evy Rønningen

Ønsker seg et minoritetsseminar rettet mot habiliteringstjenesten (regionalt), for å sette i gang prosesser som kan føre til at habiliteringstjenesten får kompetanse til å informere og motivere helsestasjonene (lokalt). Det er viktig at habiliteringstjenesten får mer kompetanse i forhold til arbeid med funksjonshemmede med minoritetsspråklig bakgrunn, slik at tjenesten kan delta aktivt i arbeidet med å heve kompetansen med dem som har direkte kontakt med familiene og enkeltpersonene det gjelder.

Orienterte om at mestringssenteret på Aker sykehus har jobbet spesielt rettet mot voksne innvandrere.

Mener det er viktig å analysere *hvorfor* Frambu fikk så få søkere til oppholdet som ble avlyst, slik at vi kan trekke lærdom fra dette med oss videre i planlegging av nye arrangementer.

Marjolein Pijnenburg ba oss huske på at helsesøster ikke nødvendigvis er noen sentral person i forhold til familiene, ettersom mange bare kontakter helsestasjonen i forbindelse med noen få kontroller med lang tids mellomrom. Konsulentene for funksjonshemmede *kan* være sentrale personer, men disse finnes bare enkelte steder. Andre og mer sentrale personer kan være førskolelærere, lærere, fysioterapeuter og lignende.

Gruppe 3
v/Astrid M. Aasum

Har tatt utgangspunkt i Arntsen Sørheims notat og delt det videre arbeidet inn i tre nivåer:
Nasjonal enhet (en slags paraply):

- være et supplement
- samle og spre kunnskap
- arrangere familieopphold (familiene får treffe andre familier i samme situasjon)
- arrangere seminarer (fagpersonene får treffe andre fagpersoner, samt enkeltpersoner eller familier fra den aktuelle målgruppa)

Fylkeskommunalt:

- nettverksbygging
- regionale seminarer og samlinger
- habiliteringsteam

Kommunalt:

- brobygging
- løpende kontakt med målgruppen
- ressurspersoner/konsulenter
- helsestasjon

KOMMENTARRUNDE

Berit Vegheim:
Det ser ut til å være enighet om at det er behov for en nasjonal enhet. Synes det blir forkjært å se for seg denne med utspring fra et av kompetansesentrene som allerede arbeider med bestemte grupper funksjonshemninger eller problemområder. En slik enhet bør drive systematisk skolering av ressurspersoner og være en ressursbank for hele landet, ikke bare kommunalt eller for den enkelte bydel. Tror ikke det er så lurt å forankre denne oppgaven der man allerede har et bestemt kompetanseområde, for det kan være vanskelig å frigjøre seg fra dette og tenke nytt.

Grete Hummelvoll:
Tror det er behov for *både* noe nasjonalt, regionalt *og* lokalt. Det bør fremmes sterke ønsker om dette videre. Det handler også om å tørre å bruke kompetanse som allerede finnes. Tror det kunne være en god start å samle personer med ulike erfaringer og tanker om hvor vi bør gå videre til et seminar. Dette forutsetter at det finnes en overordnet vilje til å følge opp det som kommer ut av seminaret. Mener vi må legge av oss litt av den vestlige arrogansen og være villige til å se andre måter å tenke på og andre løsninger. Et nasjonalt senter bør fungere som et kraftsentrum som kan samle ildsjeler og interesserte.

Sunil Loona:
Ved å skape et fora eller en instans, vil temaet automatisk synliggjøres mer. Dersom man har et sted å henvende seg, er det økt sannsynlighet for å få satt problemene på dagsorden.

Terje Binder:
Det er viktig med en nasjonal enhet, men det er en stor prosess å få det i gang. Vi har en lang vei å gå for å få forståelse for at dette er noe som trenger et spesielt krafttak og ekstra prioritering. Understreker at man må se prosessen i seg selv for å komme frem til noe.

HVEM GJØR HVA VIDERE?

Terje Binder:
Etaten må få resultatet av dette møtet, og velge om de vil gå videre med dette og eventuelt ta initiativ til et seminar eller en samling om temaet. Brukerorganisasjonene må sterkt på banen.

Mai Cecilie Lossius:
Man må jobbe på flere felt og det generelle må ligge i bunnen. Synes det høres lurt ut å arrangere en konferanse. Det blir i så fall viktig å trekke inn dem det gjelder.

Sunil Loona:
Det er viktig at informasjonen fra i dag kommer videre i systemet. Demokrati er ikke bare å bli behandlet likt, men også at man kan behandles forskjellig for å få like muligheter. Hvis ikke særbehovene møtes, vil vi her oppleve en gruppe som blir stående utenfor resten av samfunnet.

Torunn Arntsen Sørheim:
Viser til en oppholdskontakt på Frambu som var motstander av spesialopphold for denne gruppa. Hans oppfatning snudde totalt i løpet av fjorårets opphold for fremmedspråklige da han så hvor stort behovet for å danne et felles grunnlag å bygge videre på var. Uten en felles minimumsforståelse, blir det vanskelig å tilegne seg den informasjonen som blir gitt.

Selv om dette møtet har avdekket enkelte ulike meninger, er det stor enighet om behovet for nasjonal satsning. Foreslår et tidsperspektiv på tre til fem år. Selv om det trengs en nasjonal satsning, må også regionalt og lokalt plan trekkes inn. Jo flere vi blir i diskusjonen rundt videre strategi om å gi etniske minoritetsfamilier er tilbud og å møte fagpersoners behov, jo større blir uenigheten. Men uenighet er i denne sammenhengen både kreativt og fruktbart.

Marjolein Pijnenburg:
Møter som dette gir meg inspirasjon til å jobbe videre med saksfeltet i Oslo kommune. Dette bør være et satsningsområde, og temaet må bli mer synlig.

John Holmes:
Vi må jobbe med flere sektorer i et perspektiv, kanskje særlig i forhold til minoritetsseminarene vi skal arrangere.

Berit Vegheim:
FFO søkte om penger til en slik nasjonal konferanse i fjor, men fikk avslag. Målet var at målgruppen skulle delta aktivt sammen med andre parter for å få et startskudd. Håper noen av møtedeltakerne har større faglig bakgrunn og tyngde enn FFO på dette. Vegheim har snakket med et bredt spekter av innvandrernes organisasjoner, og mener at denne gruppa trenger et puff for å bli mer synlig. Vi må også huske på at det handler om mange liv og hverdager oppi dette. Det må skje noe!

Britta Nilsson:
Frambu kommer til å skrive et notat til Etaten og redegjøre for hva som skjedde med oppholdet som ikke ble noe av. Vi skriver også referatet fra dette idémøtet. Etaten har ansvar for å følge opp dette videre. Håper tankene fra denne dagen blir tatt imot og ført videre.

Frambu, 31.10.00, Mona K. Haug